

Verslag van het Congres der Sociaal-Democratische Partij in Nederland, gehouden op Zondag 23 Mei 1909, in „Handwerkers Vriendenkring”, te Amsterdam.

A G E N D A :

1. Opening door den voorzitter.
 2. Vaststelling van de houding onzer partij ten opzichte der S. D. A. P. bij eerste stemming. (a)
 3. **Strijdprogram.**
 4. **Motie in zake Vakbeweging.**
 5. Statuten en huishoudelijk reglement.
 6. Mededeeling en voorstellen betreffende „De Tribune”.
 7. Rondvraag en sluiting.
- (a) Ten aanzien dier houding adviseert het P. B., in die districten, waar de S. D. P. geen eigen candidaat heeft, den candidaat der S. D. A. P. te steunen.

OPENINGSREDE.

Partijgenooten!

Ik behoef, bij de opening van deze vergadering, niet lang stil te staan bij het doel dezer vergadering. Ieder weet, waarvoor wij hier bij elkaar zijn geroepen: punten van veel belang, die noodzakelijk ernstig onder de oogen moeten worden gezien vóór de laatste dagen, die aan de verkiezing voorafgaan, zijn verstreken, n.l. de vaststelling van ons strijdprogram, en verder nog andere zaken, zooals de vaststelling der statuten, die eveneens thans moeten worden afgedaan. Er zijn nog andere dingen, die nadere regeling behoeven, doch die zullen wij veilig tot na de verkiezingen kunnen laten rusten.

Sinds wij de vorige maal in onze tweede algemeene vergadering bijeen waren, is er iets veranderd. Wel geen groote feiten zijn gebeurd, maar toch valt er iets te memoreeren, dat, naar onze meening, ten goede komt aan den strijd, dien wij te voeren hebben. Nu wil ik reeds vooruit zeggen, dat ik, wanneer ik over hetgeen gebeurd is tusschen de vorige en deze vergadering, iets ga zeggen, daarmee allerminst bedoel, over personen eenig oordeel te vellen. Toch moet het gezegd: het belangrijke voor onze partij-organisatie, dat sinds de vorige vergadering is geschied, is dit: enkele personen, die in een vlaag van enthousiasme met ons mee zijn gegaan, omdat zij op dat oogenblik met ons voelden hoe hevig het onrecht is, dat de S. D. A. P. de democratie had aangedaan, die enkele personen, die alleen daarom zich bij ons schaarden in de S. D. P., in een opwelling van afschuw voor het vergrijp, aan de democratie gepleegd, die hebben thans onze rijen verlaten en zoo zijn wij hier op het oogenblik gebleven louter partijgenooten, die zich bewust zijn, dat er inderdaad een groot verschil van taktiek bestaat tusschen onze partij en de oude S. D. A. P., een verschil, dat, zooals wij zoo voortdurend hebben gezegd en nog zeggen, nooit had behoeven noodig te maken de oprichting eener aparte partij, zoo de S. D. A. P. ons slechts de gelegenheid had gegeven, overeenkomstig de eischen der democratie, de belangrijke geschilpunten in de partij zelf tot een goede oplossing te brengen, zooals dat ook elders getracht wordt. Wij betreuren het nog steeds, dat het de Hollandsche omstandigheden zijn geweest, de wijze van doen der S. D. A. P. tegen ons, die de oprichting der nieuwe partij hebben noodzakelijk gemaakt. Welnu, het verdwijnen van die enkelen, die enthousiasten, die slechts door hun enthousiasme geleid bij ons kwamen, het is geen verzwakking, eerder een versterking van onze gelederen.

Wij staan nu nog aan den vooravond van den verkiezingsstrijd. En toch is reeds gebleken, hoe noodig het was dat tot de oprichting der nieuwe partij is besloten. Wij hebben ons natuurlijk geen oogenblik voorgesteld dat onze partij zoo maar het Hollandsche proletariaat zou bereiken en veroveren. Het is de S. D. A. P. al moeilijk genoeg geweest om eenig terrein te winnen en wij weten, hoe slecht, helaas, zij is geslaagd om het Hollandsche industrieele proletariaat te bereiken. De S. D. A. P. is toen zeer tegen onzen zin en tot ons verdriet gegaan tot andere personen om grooter inledental te worden; zij heeft zich op zijpaden begeven om haar groei te bevorderen. Wij zullen ons echter op die paden niet begeven, en al weten wij, dat wij dan niet snel

zullen groeien, wij zullen toch ons begeven tot het proletariaat der industrie en der grooten steden, al zal het ook zeer moeilijk zijn en al zal het slechts langzamerhand mogelijk zijn hen in grooten getale in onze rijen te betrekken. Eén ding kunnen wij echter thans reeds zeggen en dat is ook reeds opgemerkt buiten onze rijen en ook daar aangegeven als den graadmeter voor onzen groei: onze pers, ons blad „De Tribune” is sinds het vorig congres alweer gegroeid, zoowel de oplaat als het abonnementental is zeer belangrijk gestegen.

Nu is van bekende zijde dezer dagen het praatje verspreid, dat wij 1500 abonneés hadden omstreeks Deventer en 1400 thans. Ik weet niet, in hoeverre al of niet opzettelijk onze oplaat van die dagen met ons abonnementenaantal is verwisseld. Dit is zeker: wij hadden toen nog pas een 900-tal abonneés en op het oogenblik hebben wij er 1400, terwijl van de krant 2000 exemplaren gedrukt worden. Een ieder zal toestemmen, dat dit een inderdaad zeer belangrijke groei is, te belangrijker, waar van „De Tribune” zeker niet gezegd kan worden, dat de eerste de beste proletariër haar maar zoo aanstands goed kan lezen, of dat het blad hun naar den mond is geschreven. Ondanks alle mogelijke moeite om de krant voor de arbeiders zoo verstaanbaar mogelijk te schrijven, is het voor hun een vrij moeilijke krant.

Maar ondanks dat, en ondanks het feit, dat ook de leden der S. D. A. P. in mindere of meerdere mate hunne abonnementen opzegden, mogen wij deze flinke stijging constateeren. Ook wat onze krant betreft, kunnen wij zeggen, dat reeds gebleken is, hoe noodig onze partij is voor de bewustmaking van het proletariaat.

Spreeker zal niet hier herhalen wat, volgens onze tegenstanders, „tot vervelens toe” reeds is gezegd; de vrijzinnig-democraten zoowel als de S. D. A. P. vinden het natuurlijk onzaggelijk vervelend wat Gorter en onze andere woordvoerders hen te zeggen hebben. Ja, wat wij te zeggen hebben, is al zoo dikwijls gezegd! Zeker, het zal ook nog meer gezegd moeten worden, maar juist het feit, dat het gezegd moet worden, maakt dat wij goed werk doen met het te zeggen en niets betreuren wij meer, dan dat wij de eenigen zijn, die het zeggen: strijdt voor het algemeen kiesrecht. Ja, „strijdt voor het algemeen kiesrecht”, dat is het parool, dat, helaas, alleen onze partij als het eenige uitgeeft. Wij zullen toonen te zijn een partij, die niet zoo nu en dan, bij gelegenheid, de vaan van het A. K. doet uitwaaien, maar wij zullen voor dat A. K. strijden nu en in de toekomst, ook om de S. D. A. P. te bewegen, dien strijd als wij te voeren.

Want hoezeer wij ook weten, dat de S. D. A. P. het met het A. K. zeer goed voor heeft, toch weten wij ook, dat die zelfde S. D. A. P. voor dat A. K. niet strijdt op de juiste manier, op die manier, die ons nader brengt tot het A. K. Zooals wij dien strijd willen voeren, wordt het in de S. D. A. P. niet gedaan. Zooals de S. D. A. P. voor het A. K. strijdt, is het niet de manier om kans te hebben dat men gehoord wordt en dat die actie van beteekenis is. Daarom willen wij het anders doen, niet met den mond, maar inderdaad, en wel in de eerste plaats door het A. K. tot onze eenige verkiezingsleuze te maken. Wij hopen, dat in de S. D. A. P. dat voorbeeld gevolgd zal worden.

Echter waar dat thans niet gebeurt, daar zijn wij de eenige partij, die in dezen slappen, beroerden verkiezingsstrijd de vaan van het A. K. weet hoog te houden.

Het proletariaat begrijpt ons in dat streven misschien op het oogenblik nog niet. En de menschen van de S. D. A. P., die van die partij heel andere dingen gewoon zijn, begrijpen het zeker niet. Doch later zeker, misschien binnen niet zoo heel langen tijd, als men tot de ervaring zal zijn gekomen, dat het A. K. de inzet moet zijn van onzen heelen politieken strijd. Wanneer b.v. binnen korten tijd de grondwetsherziening aan de orde moet komen, want die herziening kan spoedig komen, dan zal blijken, hoe juist wij geoordeeld hebben. Dan zal het proletariaat moeten voelen dat al dat gepraat over staatspensionneering niets helpt, want dat er geen sprake is dat in Holland het staatspensioen verkregen wordt wanneer niet het proletariaat anders optreedt dan tot dusver en dat, wanneer het al gegeven zou worden, het slechts zou geschieden om de macht van het proletariaat te beknotten en te verkleinen. Dan zal blijken, dat slechts één ding ons redden kan en dat, dat ééne, is de strijd voor het A. K., om ons daardoor tegenover de aanvallen van de kapitalistische klasse te kunnen staande houden.

Als wij thans klein blijven, als wij niet de duizenden stemmen halen, die wij moesten hebben, volgens de S. D. A. P. wilden wij iets beteekenen, dan maken wij ons daarover niet ongerust. Ook al blijft bij ons het stemmencijfer tot weinige honderden bepaald, dan zeggen wij nog: wij maken ons niet ongerust, want die honderden zijn de toekomst, omdat zij zich niet, als de duizenden anderen, laten verleiden tot den strijd voor dingen van het oogenblik, maar hun strijd slechts richten op de toekomst en de duurzame machtsversterking van het proletariaat.

Wanneer men thans reeds ziet, hoe de verkiezingsstrijd in Holland gevoerd wordt, dan moeten zij, die gemeend

hebben dat de antithese doodgeslagen was, wel tot zeer vreemde gewaarwordingen komen. Die nog een greintje ernst heet, moet toch wel tot de overtuiging komen dat hij, die hoopte, dat de antithese was neergeslagen, bedrogen is uitgekomen. Leest, van welken vrijzinnige ook, de speechen: van allen hetzelfde gejeremiëer, dat de antithese er nog is; ja, de heeren jeremiëeren zoogenaamd, maar kijk hun gezichten eens aan! Dan ziet gij hoe blij ze zijn, dat zij de antithese nog hebben, om het proletariaat daarmee voor hun wagentjes te spannen.

De laatste vergadering van den V.-D. B. — als men maar op de daden let, dan ziet men het wel, — heeft het alweer zoo duidelijk ons laten zien: over het A. K. werd bijna niet gesproken, en dat was toch de zaak, waarover die heeren in de eerste plaats hadden moeten spreken, als zij nog anders dan democratische **allures** hadden.

Traub heet alleen aan het slot er aan herinnerd en gezegd: ja, daar is nog zoo iets als A. K. De vergadering herinnerde het zich toen ook, maar de heele manier, waarop dat geschied is, toont aan, dat het A. K. voor die heeren niet de betekenis heeft, dat voor hen de strijd voor het A. K. niet dien ernst heeft, die het A. K. toch voor de democratie moet hebben.

Prof. Drucker heet in die vergadering wel de loftrumpet gestoken over het arbeidscontract. Nu, daarvan had hij toch zeker wel mogen bekennen, hoe dat avontuur heel faliekant is uitgekomen.

Nu is dat alles voor ons weinig teleurstellend. Wij weten wel, hoe het met de vrijzinnig-democraten staat. Wij hebben voor hen altijd gewaarschuwd en gezegd: let toch niet op hun mooie praatjes; ziet hoe zij doen. Wij hebben altijd geroepen: vliegt er met hen niet in, kijkt naar hun daden!

Welnu, dat herhalen wij: let nu nog eens op de onbenuligheid van die vergadering van den V.-D. B., en zegt dan, of wij niet gelijk hadden, toen wij zeiden, zij zijn volslagen onbetrouwbaar: eerst hebben wij gezien hun verraad aan de zaak van het A. K., toen zij uit het kiesrechtcomité zijn gegaan. Daarna hebben wij hun „ernstigen wil” kunnen „bewonderen” aan het blanco artikel.

Nu zien wij weer hun onbetrouwbaarheid inzake vrouwenkiesrecht en nota bene wil Traub tegenwoordig al de organische samenstelling van de Eerste Kamer, zoo, dat de „N. R. C.” hem ophemelt en hem op één lijn stelt met den heer Tydeman. Maar als men dan dergelijke feiten voor oogen heeft, dan heeft men toch geen vertrouwen meer in de woorden van die heeren „vrijzinnig-democraten”.

Op die menschen valt dus niet te rekenen. Wij zullen in den strijd voor het A. K. alleen moeten staan, helaas alleen, want ook de S. D. A. P. — ondanks den goeden raad, in het „Weekblad” alsnog gegeven — past weer de verkeerde taktiek toe, kan niet anders meer doen, dan de verkeerde taktiek toepassen na Rotterdam, want zij zal, omdat de vrijzinnigen de frase van het A. K. in den mond nemen, hen bij de herstemming weer moeten steunen. Daardoor staan wij dus alleen in den zuiveren strijd van het A. K., want er is geen andere partij, ook de S. D. A. P. niet, die de vaan van het A. K. wijduit ontplooit. Wij zijn de eenigen, die de goede taktiek, die de S. D. A. P. vroeger volgde, ook thans toepassen. Wij hebben nog dezer dagen eens nagelezen de rede van Troelstra op het Haagsche congres, „Voorwaarts Marsch”, waar Troelstra dezelfde strijdwijze voorschrijft, die ook wij thans nog voorschrijven. Maar Troelstra heeft die strijdwijze niet volgehouden, doch daar hebben wij thans geen oordeel over te vellen.

Zijn wij dan op het oogenblik klein, wij vertegenwoordigen de toekomst van het proletariaat in politieken zin. Wij, Marxisten, leeren uit de geschiedenis en daarom weten wij ook uit de geschiedenis van andere volken, dat wij geen vertrouwen mogen hebben in de burgerlijke partijen, doch er slechts kunnen komen door den strijd om het A. K.

Wij gaan thans in den strijd, moge ook de S. D. A. P. nog naar ons luisteren. Wij zijn, helaas, thans de eenigen, die het sociaal-democratisch beginsel toepassen willen in de politiek van den dag en dat beginsel hoog houden ook in den dagelijkschen strijd. In die overtuiging open ik deze vergadering en open ik de besprekingen voor ons strijdprogram, dat omtrent onze verdere bedoelingen, omtrent het wezen van onzen heelen strijd, over den strijd om hervormingen, het heldere licht zal geven. Al zal dus dezen dag de gedachtenwisseling in hoofdzaak loopen over de verschillende punten van ons strijdprogram, geen oogenblik mag daarom het bewustzijn ons verlaten, dat onze taktiek, onze strijd zal zijn, zoals dat in de motie, die wij op ons eerste congres hebben aangenomen, is uitgedrukt: om het Algemeen Kiesrecht. (Applaus).

Een voorstel van orde van de delegatie Amsterdam, vragend ochtend-, middag- en avondzitting, waarvan de laatste gewijd aan een bespreking van „De Tribune”, wordt verdedigd door Zander, Amsterdam, en bestreden door Themans, Zwolle, en v. Ravesteijn, P. B.

Joh. Visscher, Amsterdam, wenscht een speciale zit-

ling voor „De Tribune”; als dat nu niet kan, dan de geheele bespreking uit te stellen tot later.

Voorzitter acht het voor een jonge partij, als de onze, meermalen bijeenkomen gewenscht. Stelt voor, na de verkiezingen een aparte vergadering voor „De Tribune” en b.v. den algem. kiesrechtstrijd te houden.

De beslissing omtrent het al of niet houden van een avondvergadering wordt tot 1 uur uitgesteld.

Alvorens tot punt 2 van de agenda over te gaan, kwijt de Voorzitter zich van een plicht tegenover partijgenoot Vader. Deze zou zelf al aanstonds na de scheuring zijn mandaat voor den Weesper Gemeenteraad hebben neergelegd, wanneer hem niet door de afd. S. D. A. P. per briefje was verzocht geworden, dit niet te doen, alvorens die afd. een nader besluit had genomen. Verder heeft partijgenoot Vader een briefje van Wibaut gehad, waarin deze zegt, wel in het P. B. van meening te zijn geweest, dat Vader zijn zetel in den Raad ter beschikking behoorde te stellen, maar niet, dat hij (Wibaut) een candidatuur tegenover Vader zou verdedigen.

Aan de orde komt punt 2 der agenda: **de houding onzer partij tegenover de S. D. A. P. bij 1e stemming.**

Voorzitter zegt namens het op één na éénstemmig P. B., dat, waar wij geen eigen candidaat hebben, dat is dus in alle districten, behalve Amsterdam III en IX, Leiden en Rotterdam IV, wij onvoorwaardelijk en zonder op personen te letten, den candidaat der S. D. A. P. hebben te steunen. Wij moeten dat doen op de volgende gronden: 1e. omdat de S. D. A. P. — al trekken wij niets terug van hetgeen wij tegen de S. D. A. P. gezegd hebben en blijven zeggen — op dit oogenblik — wat zij worden kan weten wij niet — nog is een sociaal-democratische partij; 2e. omdat zij is onvervalscht voorstandster van Algem. Kiesrecht.

Mannoury, minderheid P. B., bestrijdt het P. B.'s advies. 't Gaat om onze meening ten aanzien der S. D. A. P. als organisatie. Spreker adviseert: in geen enkel geval bij 1e stemming steun aan S. D. A. P., niet als persoon, niet als organisatie, niet als vereeniging die hervormingen wil, niet zelfs als voorstandster van Algem. Kiesrecht. 't Gaat om 't socialisme. We staan wel anders tegenover de S. D. A. P. dan tegenover de burgerlijke partijen. Maar er is maar één sociaal-democratische partij in ons land, dat zijn wij. Een andere kan er niet zijn. De S. D. A. P. zegt te zijn sociaal-democratisch en is het niet. Daarom is zij onze meest ver-

derfelijke, onze gevaarlijkste vijand. Vooral omdat zij het verschil tusschen ons en haar verdoezelt, ook nadat te Deventer het lijdelijk verzet in rechtstreeksch verzet is overgegaan. In de gansche sociaal-democratie is geen voorbeeld van besluiten zoo verwarrend als die van Deventer. Wie met de werkelijkheid rekening willen houden, zullen moeten erkennen, dat sinds Deventer met iederen dag de schuld der S. D. A. P. grooter wordt; zij laat de principieele verschillen stelselmatig weg en blijft tegen personen strijden, wil Wijnkoop b.v. het debat verbieden. Als eenig historisch-materialistische verklaring van de scheuring, heeft ze ons het woord scheurmakers gegeven. Spreker wenscht, dat ook in dit ondergeschikte punt onze houding tegenover de S. D. A. P. klaar en duidelijk zal zijn. Hij wil in geen geval verduistering van ons standpunt.

Kalter, Rotterdam, heeft na Mannoury niets meer te zeggen.

S. de Wolff, Amsterdam, heeft in Mannoury's bestrijding „Zwei Seele in einer Brust" aan het woord gehoord. In den klassenstrijd hebben wij dialectisch te denken, meer te doen dan te rekenen met + A — A. We hebben rekening te houden met de werkelijkheid. 't Buitenland, Frankrijk, Engeland, Rusland, Amerika geven wel wat anders te zien dan één S.-D. Partij.

Mannoury's standpunt kunnen wij niet innemen. Misschien heeft Manoury de zonden der S. D. A. P. **nog niet zwart genoeg** geteekend. Maar de S. D. A. P. vertegenwoordigt niettemin op dit oogenblik een deel van het proletariaat. Bovendien, op de „Hetze", die tegen ons werd toegepast, op het „**drukt ze dood!**" van Troelstra, kunnen wij geen beter, geen waardiger antwoord geven.

De Visser, Den Haag. Ook in Den Haag zijn argumenten als die van Mannoury gehoord. Het is te begrijpen, dat reeksen partijgenooten bijna niet kunnen besluiten te stemmen op een S. D. A. P.-er; we hebben ons echter niet te laten leiden door ergernis, maar door het belang der organisatie. Eigenaardig, durft Mannoury zijn eigen consequentie niet aan. Hij maakt nog verschil tusschen S. D. A. P.-ers en S. D. A. P.-ers, tusschen de in de partij gebleven Marxisten en de verdere partij. De S. D. A. P. heeft een zwart geweten, maar dat is geen reden voor ons om 't parool: **onthouden** uit te geven. Ook is de S. D. A. P. nog aangesloten bij de Internationale. Wij zijn niet uitgetreden, omdat de revisionistische strijdwijze verwarring in den klassenstrijd bracht, maar omdat door de Deventer besluiten het revisionisme niet meer binnen de partij kon bestreden worden.

Met De Wolff vinden wij onzen steun bij de verkiezing het prachtigste antwoord op „**drukt ze dood!**”

v. d. Wijck, Amsterdam, wil nauwkeurig omschreven hebben, wat met **steunen** wordt bedield. Steunen kan ook **samenwerken** beteekenen. Wij moeten duidelijk laten uitkomen, alleen te bedoelen: aanbevelen en stemmen op de door den voorzitter genoemde gronden en zonder onze kritiek achterwege te laten.

Wordt bevestigd door den voorzitter.

Mulder, Bussum, vraagt, waarom sommige op het vorig congres genoemde districten zijn uitgevallen en waarom de verslagen der beide vorige congressen nog niet zijn verschenen?

Voorzitter antwoordt, dat deels om financieele redenen de verslagen der congressen te gelijk zullen verschijnen. Verder, dat wij, wat de districten aangaat, in de op 't vorig congres vastgestelde lijn zijn gebleven.

Gorter, P. B., verheugt zich in Manoury's principieelheid; maar hier vergist zich Manoury op gelijke wijze als Mendels heeft gedaan. Hij (Manoury) vindt de **schending** van de **democratie** het ergst. Maar het uitgooien was slechts **gevolg** van het **opportunisme**, dat door Troelstra bedekt, door Schaper en Vliegen openlijk sinds jaren was toegepast. Dat goede partijgenooten er werden uitgekwaakt, is wel een bewijs, dat het opportunisme zeer ver was gevorderd, maar een burgerlijke partij is de S. D. A. P. nog niet.

Manoury zou alles, wat hij gezegd heeft, nog eens dunnetjes willen overzeggen, want blijkbaar is hij nog niet duidelijk genoeg geweest. Spreker is Gorter dankbaar, die de oorzaak het **opportunisme** aanwees, maar nu tengevolge van het opportunisme wij er uit zijn gegaan, zijn wij ook de eenige vertegenwoordigers van het proletariaat.

Spreker zal op De Wolff's dialectiek en + A — A niet ingaan, al merkt hij terloops op, dat de — A 't hem hier toch doet. Dat de S. D. A. P. nog bij de Internationale is aangesloten, maakt de zaak niet beter. Van inconsequentie gesproken, consequent zou dan ook wezen, dat wij geen verschil maakten tusschen soc.-dem. en vrijz.-democraten, waar deze voorstanders zijn van Algem. Kiesrecht.

Voorzitter schakelt „edelmoedigheid” uit. Dat is voor ons geen motief. Maar wat 't P. B. voorstelt, is de beste taktiek voor onzen groei. Tot Manoury zegt de voorzitter, dat hun voorstander zijn van onvervalscht Algem. Kiesrecht niet onze eerste reden is om de S. D. A. P.-ers bij de stemming te steunen. Onze eerste reden is, dat de S. D. A. P. nog is een soc.-dem. partij en dan verder, dat we het zoo

gerust kunnen doen wegens hun onvervalscht Algem. Kiesrecht. Dat de S. D. A. P. bij de Internationale is aangesloten, is voor ons geen reden.

Het voorstel van het P. B. wordt met algemeene stemmen aangenomen; nadat een amendement-Bussum om „steunen” te vervangen door „stemmen”, was verworpen.

Een voorstel van de delegatie-Amsterdam, dat algemeene leden wilde uitsluiten van de discussie, werd ingetrokken.

Daarna krijgt over het **Strijdprogram** ¹⁾ S. de Wolff, als lid der commissie het woord. Onze commissie, zegt De Wolff, vraagt de benoeming van een grootere commissie, die opnieuw Strijd- en Beginselprogram in studie zal nemen. De voorbereiding van ons ontwerp kon nu niet voldoende zijn. De beide programs staan met elkaar in het nauwste verband. Men versta niet verkeerd, dat het **beginsel** van ons Beginselprogram zou moeten worden herzien. Maar sommige dingen moeten worden verscherpt en versterkt; ook dringen zich nieuwe punten op, waarover het program nog niet spreekt, b.v. de werkloosheid.

Aangaande het voorgelegde ontwerp-Strijdprogram zegt spreker, dat de commissie zich heeft laten leiden door de vraag: wat is het doel van ons strijdprogram? Het moet niet middelen gaan geven voor de gaarkeuken der toekomst, maar die eischen stellen, die binnen het raam van het kapitalisme verwezenlijkt **kunnen** worden. Het moet de middelen aanwijzen, waardoor de volle ontplooiing van den klassenstrijd mogelijk wordt, de middelen die de arbeiders weerbaar maken.

De afzonderlijke punten, waaromtrent discussie te verwachten is, nagaand, zegt spreker, dat in punt 1 „de republikeinsche regeeringsvorm” wordt gevraagd, niet omdat het koningschap een primair kwaad zou zijn, al dreigt het dit — blijkens de pas beleefde „blijde gebeurtenis” zwijmel — meer en meer te worden, maar omdat het koningschap den klassenstrijd verdoezelt. Duidelijker dan het koningschap doet de republiek aan het licht komen, dat de staatsmacht **alleen** de belangen van de **bourgeoisie** dient.

Het neusje van den zalm, vervolgt spreker, zal zijn de onderwijsparagraaf. In tegenstelling met de S. D. A. P., die ook het bijzonder onderwijs steunt, willen wij **verplicht neutraal** onderwijs. Wij worden daarbij geleid door de eischen van den klassenstrijd. Niet door de burgerlijke leuze, die geschikte werkkrachten in het productie-proces wil. Ook

¹⁾ Zie voor den tekst pag. 66.

niet door paedagogische overwegingen, die buiten den klassenstrijd zouden liggen. Het amendement-Leiden, dat vakonderwijs afzonderlijk genoemd wil hebben, aanvaarden wij niet. Dat zou het karakter, wat voor ons hoofdzaak is, ontnemen aan onze onderwijs-paragraaf. Vakonderwijs is een burgerlijke eisch, die aanleiding vindt in middenstandspolitiek. Bovendien, voor zoover het noodig is, zorgt de bourgeoisie er zelf wel voor.

Kosteloos onderwijs vragen wij **alleen** voor de arbeiders. Wij zijn geen Weltbeglückers. Onderwijs is voor ons een economische eisch, die stellen wij alleen voor de arbeiders. Er is gezegd, dat wij dan „verplicht neutraal” ook alleen voor de arbeiders hadden moeten vragen, maar wij eischen de afschaffing der standenschool, om waarborg te hebben, dat het onderwijs zoo goed mogelijk zal zijn. Ons uitgangspunt is niet: het algemeen belang, maar de klasse-eisch.

Er is gesproken van: wonderlijke belastingpolitiek. Maar ten aanzien van b.v. de Ongevallenwet wordt niet anders gedaan. Hoofdzaak voor ons is, dat het onderwijs betaald wordt uit de meerwaarde, niet uit het loon. De wijze van uitvoeren komt later. Daarmee hebben wij ons nu niet in te laten. Par. 6, weigering van elke subsidie voor godsdienstige doeleinden, hebben wij noodig, omdat de bourgeoisie hoe langer hoe meer als wapen tegen de sociaal-democratie een godsdienstige tintje aan het onderwijs wil geven.

Het leger (par. 7) is een instrument, dat de bourgeoisie in de eerste plaats noodig heeft voor den vijand naar binnen. Dat instrument hebben wij bot te maken voor de bourgeoisie, scherp voor ons, door het tot een volkswapening om te scheppen.

(Het amendement-Bussum, dat par. 7 wilde lezen: „Afschaffing van het militaire stelsel”, zonder meer, was ingetrokken).

Omtrent par. 9 (zie Strijdprogram) verklaart inleider, dat de commissie hier rekening houdt met nationale en reeds bestaande toestanden. Er is in ons land reeds een streven tot opheffing van concurrentie op hygiënisch en sanitair (gezondheidkundig en gezondheid-bevorderend) gebied.

Nadat inleider nog heeft medegedeeld, dat de commissie bereid is, geamendeerd de door Leiden voorgestelde nieuwe par. betreffende bestrijding van het alcoholisme over te nemen, resumeert hij kortelijk en eindigt met de verklaring, dat, wanneer de arbeid der S. D. P. gedragen wordt door de werkelijkheid van de economische toestanden, het „**drukt ze dood**”, zooals reeds Mevr. Holst in de „Nieuwe Tijd” aantoonde, den S. D. A. P.-ers niet zal baten.

Herinnerend aan 't Gamalia-type uit de eerste Christenheid, zegt spreker: „Hebt als werkers vertrouwen!” Hij besluit met de woorden: Door onzen strijd zullen wij groot worden! „Applaus).

Het voorstel tot benoeming eener uitgebreider commissie wordt zonder discussie met algemeene stemmen aangenomen. Aan de oorspronkelijke leden v. Ravesteyn, Wiedyk en S. de Wolff worden later bij schriftelijke stemming uit 5 kandidaten toegevoegd Gorter, Wijnkoop, Joh. Visscher (de laatste inzonderheid met het oog op 't koloniale vraagstuk) en een niet-aanwezig partijgenoot. De vijfde candidaat was Mannoury.

Bij het begin van de discussie over het Strijdprogram, informeert Mannoury naar het mandaat van de nieuwe commissie, waarop Voorz. verklaart, dat het Strijdprogram, zooals het nu zal worden aangenomen door de vergadering, definitief is tot de nieuwe commissie met haar voorstellen gereed is.

Par. 1 wordt met een paar redactiewijzigingen, aan den zin niets veranderend, aangenomen.

Par. 2 aangenomen, na intrekking van een amendement-Leiden.

Par. 3 aangenomen.

Op par. 4 is een amendement-Den Haag, dat gesteund wordt door Voogd, uit Tiel. Het wordt echter door de commissie ondervangen door de invoeging van het woord: **overlijden**, waardoor de verzorging van weezen mee-inbegrepen is in den eisch van het artikel.

Voorzitter stelt nu voor, de onderwijs-paragraaf na de pauze te behandelen. Nadat de motie van de Amsterdamsche delegatie tot het houden van een avondzitting is verworpen, gaat de vergadering tot 2½ uur uiteen.

Na de pauze is par. 5 (onderwijs) aan de orde.

E. Kuypers, Amsterdam, betoogt, dat het amendement-P. B., Amsterdam en Zwolle juist wegens haar sterkst argument, dat het er haar om te doen is, de arbeiders weerbaar te maken, door de commissie moet worden aanvaard. Wat deze stelde, n.l. dat alleen voor arbeiders en daarmee gelijkstaanden het lager onderwijs kosteloos zou zijn, moet in de practijk leiden tot evenredige schoolgeldheffing. Wanneer wij daarbij den eisch ingewilligd zouden krijgen, dat de grens zoo laag werd gesteld dat het feitelijk gelijk stond met kosteloosheid voor arbeiders, zou de bourgeoisie voor zich aparte scholen maken en allerhande elementen in de onderwijs-kwestie brengen, die den ouden schoolstrijd zouden doen herleven.

Cet on, P. B., kan zich in hoofdzaak bij Amsterdam aansluiten, wil er een en ander aan toevoegen. De algemeene kosteloosheid van het lager onderwijs is vrijwel een internationale eisch, die staat in tal van buitenlandsche gemeenteprograms.

't Hoofdargument van de commissie is, dat zij niet wil, dat de arbeidersklasse betaalt en dat zij met de andere klassen niet te maken heeft. Wat wil ze dan wel? Er zijn maar twee mogelijkheden: de Staat, dat is de regeerende klasse, dus de bourgeoisie, het geheele onderwijs laten betalen, of schoolgeldheffing. Het eerste is in de kapitalistische maatschappij niet te bereiken; blijft het tweede: evenredige heffing, maar daarmee stelt de commissie juist de gelegenheid open, dat de arbeidersklasse wel betaalt; zij moet dus stellen den eisch: **kosteloos** verplicht neutraal lager onderwijs. 't Erfurter program geeft als een reden op, dat, wanneer de Staat weerplicht eischt, op hem ook de verplichting rust te zorgen voor de middelen, dat aan dien weerplicht-eisch kan worden voldaan; evenzoo bij verplicht neutraal onderwijs heeft de Staat te zorgen voor de middelen. Wij eischen algemeen kiesrecht voor allen, evenzeer moeten wij onderwijs eischen voor allen. Onderwijs te vergelijken bij een economische eisch, is niet heelemaal juist. Onderwijs is een elementaire eisch voor alle klassen. En ten slotte, als het proletariaat de dictatuur in handen had, wat zou het dan doen: evenredige schoolgeldheffing, als waarloef het voorstel van de commissie onvermijdelijk voert, of algemeen, kosteloos onderwijs eischen? Men zal zeggen: het moet toch betaald worden door de bezittende klasse. Zeker, maar het geld moet uitsluitend komen door opvoering van de progressie in de belasting.

Spreeker merkt nog op, dat het P. B. niet is voor de amendementen Leiden en Den Haag. 't P. B. is niet voor kosteloosheid van hooger-, middelbaar- en technisch onderwijs. Wij willen onderwijs voor zoover dat noodig is om een ontwikkelde arbeidersklasse te vormen. 't Is de industrie, die technisch onderwijs voor zich noodig heeft. Met dat speciale doel hebben wij niets te maken. Ook niet met het doel van de bourgeoisie, die zich door hooger- en middelbaar onderwijs een reeks geschikte ambtenaren wil vormen.

Zander, Amsterdam. Overal en altijd is het onderwijs het stiefkind, „de Asschepoetster”. Spr. wil kostelooze openstelling van **alle** inrichtingen van onderwijs. Er wordt gezegd: H.- en M. onderwijs is een belang voor de bourgeoisie; daar hebben wij niet mee te maken. Dat is voor M. onderwijs niet waar. Spreeker wil ons heele onderwijs zoo maken, dat

onze kinderen zooveel mogelijk onttrokken worden aan het kapitalisme. Tot 1795 in naam, reitelijk tot 1848 was het onderwijs in handen van de kerk, daarna in die der liberalen, nu moet het komen in handen van het proletariaat. Elk onderwijs is revolutionneerend. De proletarische klasse is daarom dikwijls zoo machteloos, omdat het onderwijs der proletariërs niet zoo ver gaat als dat van de bourgeoisie. In het onderwijs-systeem heeft men verticale scheidingslijnen gemaakt.

In Amerika is dat beter, daar loopen de lijnen, met den leeftijd, horizontaal. Spreker geeft cijfers van het onderwijs der arbeidende en der overige klassen, boeren, handelsklasse enz. in Californië. Tot de commissie, vervolgt spr., als gij M.- en H. onderwijs een uitsluitend belang voor de bourgeoisie acht, schaft het dan af, zooals ge Eerste Kamer en koningschap afschaffen wilt. Gij wilt dat niet, omdat ge voelt, dat het groote waarde heeft. Ja, maar, zegt ge: ze moeten zelf betalen. Maar hun schoolgeld is een duitje op de heele som. De proletarische klasse betaalt procentsgewijs het meest aan het onderwijs. De commissie zegt: wij willen het proletariaat weerbaar maken. Dan deugt je hokjes-systeem niet. In Parijs en Weenen waren het de onderwijzers en de lui van de hogeschool die de bourgeoisie het meest in het nauw brachten. We moeten streven naar een ander criterium: geschiktheid. De S. D. A. P. heeft dat n.b. in haar program, maar de Red. van „Het Volk” heeft het verklaard tot een kwestie van academischen aard. De commissie zal zeggen: het staat in ons program. Wat een ongelukkige term: „daarmee gelijkstaanden”! Wat geeft dat? We houden 't systeem. Nu zijn er ook al wel eenige proletarische eenden in de kapitalistische bijt. Maar we moeten het hebben voor **allen**, niet bij wijze van gratie.

Kalter. Rotterdam, wil de par. lezen: Verplicht neutraal onderwijs op **staatskosten**.

De Visser, Den Haag, wil het geheele onderwijs kosteloos voor allen. Volgens de redactie van de commissie zou een arbeider, die 40 gulden in de week verdient, niet betalen; een klein ambtenaartje, die veel minder inkomen had, wel. Dat de bourgeoisie het onderwijs cadeau zou krijgen, is een onjuiste voorstelling. Arbeider, wanneer die betaalt, noch bourgeoisie betaalt wat het onderwijs kost, al neemt de bourgeoisie het air aan, alsof zij dat deed. Het paaltje, door de commissie opgesteld, willen wij niet. Wij willen alle onderwijs kosteloos en laten daarbij ook paedagogische gronden gelden. Het is van beteekenis, dat het ééne kind wel betaalt, het andere niet. Het is onjuist, wat Ceton zegt,

dat bij H.- en M. onderwijs alleen de bourgeoisie betrokken is. Dat is een enge opvatting van wat het proletariaat is. De bedrijven worden hoe langer hoe meer geproletariseerd. In Duitschland bieden zich ingenieurs aan voor 24 Mark per maand. Het geheele onderwijs moet staatsinstelling zijn, waarvan de kosten worden gevonden door progressieve belasting.

De ouders moeten zich hoe langer hoe meer offers gaan getroosten, omdat hun kinderen als geleerden zulke uitstekende diensten aan hun klasse kunnen bewijzen.

Voogd, Tiel, gaat mee met het amend.-Den Haag. De kosten uit de meerwaarde te halen, is alleen mogelijk door progressieve belasting. De eerste zin van de onderwijsparagraaf daalt te veel in bijzonderheden af. Wordt met „uitbreiding” vermeerdering van vakken bedoeld? Daar is spr. beslist tegen. Hij zou die omschrijving er uit willen hebben.

Voorzitter: De commissie zal niet meegaan met wat Zander wil. Dat is één beeld uit het verleden in plaats van uit de toekomst. Zander kwam met de westelijke, de landbouwstaten van Amerika, terwijl hij zich de oostelijke, de industriestaten, tot voorbeeld moet stellen. Naar die landen, waar de industrie voortgaat zich reusachtig uit te breiden, hebben wij te kijken. Hoe ver wij het lager, juist gezegd, het primaire onderwijs, het onderwijs dat iedereen noodig heeft, willen laten gaan, kunnen wij niet op dit oogenblik zeggen. Wij eischen het andere onderwijs niet als plicht. Wel leerplicht voor het primair onderwijs. Een tactische reden om het voorstel van de commissie niet aan te nemen, is, dat de S. D. A. P. reeds op dien weg is en wijst waar het heen voert.

Door Zander is één reden niet genoemd, waarom wij het onderwijs behoorlijk ter hand moeten nemen, n.l. dat het zoo slecht is.

Mannoury, P. B., (minderheid) vereenigt zich met Den Haag en met een deel van hetgeen Zander gezegd heeft. t Gaat er om, dat de bourgeoisie betaling zal gebruiken om de arbeiders zoo ver mogelijk achteruit te houden. Als de band met de financiën niet wordt doorgeknipt, zullen de rijke lui nog weer argumenten houden, om een eigen school te hebben.

S. de Wolff, commissie: t P. B. en de afd. Amsterdam zijn het volkomen met ons eens, dat het onderwijs moet dienen om de arbeiders weerbaarder te maken. Een ander standpunt hebben Den Haag én Zander. Er wordt gezegd: als ge verplichtend stelt, moet ge oock de middelen aanwij-

zen. Neen! Wij hebben het recht, alles te doen, waar wij de macht toe hebben. Ceton zegt: wij komen in strijd met de belasting-politiek van ons program, dan nemen we b.v. belasting op waardevermeerdering van bezit. Verbruiksbelasting wordt gezegd, is betalen boven de waarde. Maar als wij op een moment de macht hebben, de bourgeoisie het geneele onderwijs te laten betalen, is dat dan verbruiksbelasting? 't Onderwijs zou geen economische eisch zijn. Maar wat is het dan wel? Aan Wijnkoop vraagt spreker: in het belang van welke klasse vraagt gij kosteloos onderwijs voor de bourgeoisie? Aan Kuyper zegt hij: de **oude** schoolstrijd is in wezen begraven. Liberalen en clericalen kibbelen nu over de school alleen om den klassenstrijd te verdoezelen. Zander's speech vond spreker heel mooi, maar tot wie was die gericht. De commissie wil ook zoo ruim mogelijk de H.- en M. school openstellen. Maar bij Zander is **dit** de vergissing, dat hij meent, dat binnen het kapitalisme de arbeiders in massa van dat onderwijs gebruik kunnen maken. Dat kan niet. De kinderen der arbeiders zijn gedoemd bij massa de fabriek in te gaan. Zander had zijn voorbeelden niet in Californië moeten zoeken, maar in de industrie-centra. Tot Ceton zich richtend, zegt spreker, 't onderwijs laten bekostigen door de bourgeoisie, zou onvervulbaar zijn! De meerwaarde-vorming kunnen we niet tegenhouden, maar wel er zooveel mogelijk uithalen. 't Geld voor het onderwijs moet toch van de bezittenden komen. Hoe, daarover laten we ons niet uit. We nemen het daar, waar we het op een gegeven oogenblik het best kunnen krijgen. Nog eens aan Zander: Elk onderwijs revolutionneerend! Hoe revolutionnair zouden dan de studenten niet moeten zijn. Neem Rusland; bij de revolutie verlieten de intellectueelen bij massa's het land.

Z a n d e r: En in '48?

D e W o l f f: Dat was een burgerlijke revolutie. Ten slotte zegt spreker tot Voogd: Wij willen niet zoo ontzettend veel vakken op den rooster brengen. Maar de arbeiders moeten bij het verlaten van de school niet die schuttingen in hun hoofd hebben. Er moet een belangrijke plaats worden gegeven aan het natuur-onderwijs, in zekeren zin aan het Darwinisme, waardoor de arbeiders vatbaar worden voor het evolutie-denkbeeld.

Met „gelijkstaanden” bedoelen we: wie in schijn nog niet, in werkelijkheid wel geproletariseerd zijn. We rekenen niet naar de grootte van het inkomen, maar naar de wijze, waarop het is verkregen. De commissie legt zich bij haar eisch niet vast op de wijze van uitvoering. Zij vraagt, haar strengen klassen-eisch te aanvaarden. Als zij afwijken van het

Erfurter program, dan is dat om een nog sterker eisch te stellen.

Voorzitter merkt op, dat aan De Wolff zijn uitlating over de intellectueelen in Rusland moet zijn ontvallen. Zou algemeen kan hij dat niet bedoeld hebben. Het waren de liberalen, die het land verlieten en later de zaak van de revolutie verraadden.

Voogd wenscht „uitbreiding” te vervangen door „verbetering”. Aan voorzitter zegt Voogd, met diens taktisch argument niet mee te gaan. Wij hebben niet te denken aan wat de S. D. A. P. zou hebben geleerd.

De Visser, Den Haag: De Wolff heeft gezegd: we moeten alleen die eischen stellen, die verwezenlijkt kunnen worden binnen het raam van 't kapitalisme. Dat de bourgeoisie alles zal betalen, kan toch ook niet verwezenlijkt worden. Spreker blijft van meening, dat er hoe langer hoe meer arbeidersgroepen komen, die H.- en M. onderwijs noodig hebben. Dat wij daarmee een intellectueel proletariaat zouden kweken, is de zaak omgekeerd. 't Kapitalisme proletariseert hoe langer hoe meer intellectueelen. 't Erfurter program heeft wel degelijk die dingen onder de oogen gezien.

Zander acht zich gelukkig, reeds sedert jaren altijd in de minderheid te zijn. Er is gezegd, de kosteloze plaatsen worden niet bezet. Dat is waar; omdat ze een aalmoes zijn. Is H.- en M. onderwijs in 't belang van de proletarische klasse, dan moet het kosteloos worden. De bourgeoisie vreest juist de ontwikkeling van het proletariaat. Niet te verwezenlijken! Maar dat blijft niet zoo: Dan moeten we ook niet stellen: afschaffing van 't militaire stelsel. 't Zou een ideaal van 't verleden zijn! Neen, van de toekomst. Democratiseering van het geheele onderwijs is mogelijk binnen het raam van het kapitalisme.

Kuypers: De schoolstrijd herleeft door den nieuwen eisch der bourgeoisie, om godsdienst op school te hebben. Dat geeft een uiteenvallen in allerhande sectescholen. We moeten voor het lager onderwijs vooral er aan vast houden, dat het algemeen kosteloos is, omdat het zonder dat voor de bourgeoisie nog makkelijker is, het te verknoeien.

Cotton: De schoolstrijd is gebleven, maar heeft een anderen vorm gekregen. Gaat nu tusschen proletariaat en bezittende klasse. De commissie en wij zijn het eens, dat de arbeiders niet moeten betalen. De twee eenige mogelijkheden: de bourgeoisie het geheele onderwijs laten betalen en evenredige schoolgeldheffing herhalend, zegt spreker, bij afschaffing van het militaire stelsel en invoering van volkswapening eischen we toch ook niet, dat het kapitalisme zal

betalen. Want als we de macht hadden, dergelijke eischen door te voeren, konden we tot **andere** dingen dwingen. Wat de kwestie verbruiksbelasting betreft, men zou kunnen zeggen: alle dingen worden in het kapitalisme tot **waren**. Maar bij een evenredige schoolgeldhefning betaalt maar een **deel** van de bourgeoisie, n.l. dat deel, dat van de school gebruik maakt. Wij hebben dus een beteren vorm in de progressieve belasting. Wat de commissie wil, is een slechtere vorm.

Er is op het oogenblik een strooming, om alle onderwijs kosteloos te stellen. Wij hebben ons al te vragen, of wij voor onzen strijd H.-, M.- en technisch onderwijs noodig hebben. En dan zeggen wij: Neen, wat wij noodig hebben, is algemeene ontwikkeling. De bourgeoisie daarentegen heeft een leger technische ambtenaren noodig. Dat is geen belang van ons. Wij moeten hebben: zoo hoog mogelijk opgevoerde algemeene ontwikkeling.

Voorzitter: Wij willen inderdaad het primaire onderwijs voor de gansche maatschappij, omdat het voor den vooruitgang van de maatschappij, voor **allen** noodzakelijk is. Net zoo goed als we soms met industrieele eischen instemen, moeten we den eisch van primair onderwijs ook voor de bezittende klassen stellen. De commissie is met haar kosteloos-alleen-voor-arbeiders en daarmee gelijkstaanden op een zeer zwak punt aangeland. Aan Voogd antwoordt voorzitter, dat wij toch gerust leeren kunnen van wat in de S. D. A. P. gebeurt. Nog een speciale taktische eisch, om het **geheele** primaire onderwijs kosteloos te stellen, is, dat het de scherpste wijze van optreden is. Voorzitter concludeert dat, om algemeene en bijzondere redenen invoegen van 't woord „kosteloos” voor het primaire onderwijs absoluut noodzakelijk is.

S. de Wolff verdedigt nog eenmaal het voorstel der commissie als „zuivere eisch”.

Kalter, Rotterdam, zegt, de verandering van „van staatswege” in „op staatskosten” voor te stellen, om te voorkomen, dat de onderwijzers staatsambtenaren zouden worden.

Daarna wordt tot **stemming** overgegegaan, de verstrekkende eisch: „alle onderwijs, Hooger, Middelbaar en Technisch mee inbegrepen, kosteloos voor allen”, het eerst.

Aangenomen met alleen Amsterdam en Zwolle tegen Bussum, Den Haag, Leiden, Rotterdam, Utrecht, Weesp en Westerenmden voor. (228 stemmen voor, 182 tegen).

't Amendement-Voogd (overgenomen door een der afdeelingen) om de omschrijving van de uitbreiding van het onderwijs weg te laten en in te voegen na „uitbreiding” het

woord **verbetering**, wordt aangenomen met alleen Den Haag legen. (362 stemmen voor, 48 tegen).

t Amendement-Leiden: „Verstrekking van vakonderwijs van staatswege” in te voegen, wordt verworpen met Amsterdam, Utrecht, Westereinden en Zwolle legen. (207 stemmen legen, 203 voor).

Dat van Rotterdam, om „van staatswege” te vervangen door: **op staatskosten**, verworpen met alleen Leiden, Rotterdam en Zwolle voor. (263 tegen, 147 voor).

De geamendeerde en aldus aangenomen onderwijs-para-graaf luidt nu:

Verplicht neutraal lager onderwijs van staatswege en zoo groot mogelijke uitbreiding en verbetering, ook wat betreft de lichamelijke verzorging der leerlingen. Kosteloze openstelling van alle inrichtingen van openbaar onderwijs.

Par. 6 aangenomen.

Par. 7, nadat Bussum haar amendement heeft ingetrokken, eveneens aangenomen.

Par. 8. De commissie is legen het amendement-Amsterdam, oordeelt „afschaffing van celstraf” een te gespecialiseerde eisch. Het amendement wordt verworpen: het artikel daarna aangenomen.

Par. 9, 10 en 11 worden aangenomen. Een nieuw voorstel, door Leiden ingediend, eischt bestrijding van het alcoholisme. De meerderheid van het P. B. en de commissie verdedigen het (echter in een door de commissie voorgestelde eenvoudiger vorm) o.a. omdat het alcoholisme zoo'n speciale Hollandsche kwestie is.

v. d. Wijk, Amsterdam, is er legen. De Amsterdamsche delegatie wenscht het niet in het program, omdat zij meent, juist in Holland, te moeten doen uitkomen, dat het alcoholisme niet op zich zelf, maar als uiting van het kapitalisme moet worden bestreden en dat we dit metterdaad doen door onzen ganschen strijd.

Roosje Vos—Stel, Westereinden, acht het legen de werkelijkheid in, geen afzonderlijke bestrijding van het alcoholisme aan te nemen, waar er sedert tientallen van jaren een beweging legen het alcoholisme bestaat, die parallel gaat met ons.

Manhoury, P. B., vindt het een oud vooroordeel, dat we uitingen van het kapitalisme niet apart zouden moeten bestrijden. Dat is een ideologisch standpunt. Dan zou er ook geen vakbeweging moeten zijn. Wij moeten integendeel vooral onze aandacht geven aan wat de geestelijke wapens belemmert.

Helmers, Zwolle: Wanneer wij zoo in onderdeelen gaan,

moeten we ook bestrijding van de prostitutie opnemen. Er zijn meer geheel-onthouders geen dan wèl lid van de partij.

Voorzitter geloof ook niet, dat de drankbestrijders-beweging met ons meegaat. Maar afgescheiden daarvan, is hij er voor, de paragraaf in ons program te zetten. Par. 12 wordt daarna aangenomen met A'dam, Utrecht en Zwolle tegen. (205 stemmen voor, 195 tegen).

Voorzitter: Wij hebben nu een voorbeeld gegeven, hoe een strijdprogram moet worden behandeld. Wij hebben gekeken enkel naar ons doel en niet naar de burgerlijke partijen. Er niet naar gevraagd, of die de proprampunten zullen gebruiken voor of tegen ons. Spreker hoopt, dat niemand het overdrijving acht, wanneer hij zegt, dat in jaren en jaren niet op dergelijke wijze over die dingen is **kunnen** gesproken worden. Toch moeten we ons zelve niet in de hoogte steken, want het kon **nog** beter. Daarvoor moeten we ons de intellectueele krachten ieder voor ons persoonlijk aanschaffen. Voorzitter dankt de sprekers, de commissie en van deze inzonderheid De Wolff.

STRIJDPROGRAM DER S. D. P.

vastgesteld door het congres van 23 Mei 1909.

1. Democratiseering van alle vertegenwoordigende lichamen en **van de verkiezingswijze** der uitvoerende gezagspersonen en lichamen (afschaffing der Eerste Kamer, volksreferendum, evenredige vertegenwoordiging, republikeinsche regeeringsvorm).

Algemeen, gelijk, enkelvoudig en rechtstreeksch kies- en stemrecht voor mannen en vrouwen, die hun 20ste jaar bereikt hebben, met geheime stemming. Korte wetgevende tijdperken.

2. Bestrijding van alle maattegeien en weltelijke voorschritten, die de arbeidersklasse zouden belemmeren in haar vrijheid van organisatie en actie (recht van vereeniging, vergadering, meenings- en uitingsvrijheid, stakingsrecht zonder onderscheid tusschen arbeiders in vrije bedrijven en ambtenaren of arbeiders in publieken dienst).

3. Afschaffing van alle bepalingen, die er op gericht zijn de politieke en economische gelijkgerechtigdheid der vrouw te verkorten (bestrijding van elk streven om de mogelijkheid tot of gelegenheid voor beroepsarbeid voor de vrouw te verminderen en de vrouw van het terrein van den maat-

schappelijke arbeid terug te dringen, met wettelijke, beschermende bepalingen voor arbeiders, voor zoover die in het algemeen door haar lichamelijke gesteldheid geboden zijn en in het bijzonder ten einde de moeder-arbeidster de uitoefening harer moederfuncties mogelijk te maken, dus moederschapsverzekering).

4. Een arbeidswetgeving, ter bevordering van de lichamelijke en geestelijke weerbaarheid der arbeidersklasse, zoo-wel in de nijverheid, den handel en 't vervoerwezen, als in den landbouw en de veeteelt (achturige werkdag, afschaffing of zoo groot mogelijke beperking van den nachtarbeid, verbod van kinderarbeid tot 14-jarigen leeftijd, bijzondere bescherming tot het 18de jaar; kosteloze verzekering der arbeiders **en met hen gelijkstaanden** tegen de gevolgen van ziekte, invaliditeit, ongevallen, werkloosheid, ouderdom en overlijden, onder controle en medebestuur van belanghebbers; ingrijpende hygiënische bedrijfswetgeving; regeling der arbeidsinspectie op een wijze, die een volledige toepassing der arbeidswetgeving waarborgt).

5. Verplicht neutraal lager onderwijs van staatswege, en zoo groot mogelijke uitbreiding **en verbetering** ook wat betreft de lichamelijke verzorging der leerlingen. **Kosteloze openstelling van alle inrichtingen van openbaar onderwijs.**

6. Volledige scheiding van kerk en staat (weigering van alle subsidies uit publieke kassen aan kerkelijke instellingen en voor kerkelijke of godsdienstige doeleinden).

7. Afschaffing van het militaire stelsel. Invoering van een algemeene volkswapening in plaats van 't staande leger.

8. Kosteloze rechtspleging voor arbeiders en met hen gelijkstaanden. Deelneming van gekozen leeken aan de rechtspraak (volks-jury). Schadeloosstelling voor niet schuldig gebleken in hechtenis gestelden en veroordeelden.

9. Naasting van alle bedrijven, die een monopolistisch karakter dragen. Opheffing van het individueele en concurrentiekarakter van alle vakken van hygiënischen en sanitair aard (geneeskunde, geneesmiddelen-bereiding, ziekenverzorging enz.)

10. Uitbreiding, verscherping en krachtige doorvoering van de wettelijke bepalingen ter bestrijding van den grond- en woningwoeker en ter bevordering van een deugdelijke volkshuisvesting.

11. Sterk opklimmende belasting op de inkomsten, het vermogen en de erfenissen, met vrijstelling van on- en minvermogens; staatserpacht; afschaffing van alle belastingen op noodzakelijke volksbehoeften.

12. Bestrijding van het alcoholisme. Ingrijpende drankwetgeving. (Bij amendement toegevoegd).

N.B. De vet gedrukte woorden zijn bij amendement toegevoegd aan den ontwerp-tekst of daarin gewijzigd.

Aan de orde is nu de **Motie in zake Vakbeweging.**

Voorzitter heeft tot toelichting niet veel te zeggen; de motie spreekt voor zich zelf. Zij zegt, dat het **ook** noodig is, dat het proletariaat zich in de vakbeweging organiseert en dat daarvoor het N. V. V. op 't oogenblik het centrale lichaam is. Het is: 1e. plicht van ieder vakarbeider lid te wezen van zijn vakorganisatie; 2e. wanneer zijn vakorganisatie nog niet bij het N. V. V. is aangesloten, daarvoor te werken. Dit te doen is noodzakelijk voor de bewustwording en de versterking van het proletariaat. Misschien komen we later nog wel eens in strijd met het N. V. V., niettemin is voor onze leden aansluiting aangewezen.

De motie wordt met algemeene stemmen aangenomen. Zij luidt:

MOTIE IN ZAKE VAKBEWEGING.

De Soc.-Dem. Partij,
het in het belang der arbeidersklasse als noodzakelijk erkennende, dat ter ontvoogding van het proletariaat zoowel op politiek als op economisch terrein wordt gesproken,

van oordeel, dat de vakbeweging alleen dan in het belang der arbeidersklasse werkzaam zal zijn, indien zij haar strijd, waar noodig, ook langs den politieken weg voert,

overwegende, dat in Nederland de bij het N. V. V. aangesloten organisaties en het N. V. V. zelve als centrale dezer vakvereenigingen aldus den strijd voeren,

spreekt als hare meening uit, dat het de plicht is van elken sociaal-democraat, lid te zijn van een bij 't N. V. V. aangesloten vakvereeniging, of, zoo dit in zijn vak nog niet mogelijk is, het daarheen te leiden, dat zijn vakgenooten overtuigd worden van de noodzakelijkheid en het belang van dit standpunt, en al het mogelijke gedaan wordt, om zijn vakvereeniging tot aansluiting bij het N. V. V. te brengen,

roept alle arbeiders op tot het voeren van den klassenstrijd, zoowel met de politieke als met de economische wapenen.

Van de **Statuten** kunnen nu maar enkele artikelen meer worden behandeld. Op een geamendeerd voorstel van orde van Mannoury zullen dat zijn punten 12 en 9. Den Haag verzocht ook punt 3. Amsterdam en Westereynden punt 4.

Vooraf is echter door voorzitter nog één ding in bespreking te brengen, n.l. hoe moeten wij optreden bij de Raadsverkiezingen? Wij hebben op het oogenblik geen program en moeten toch bepaalde eischen stellen. Ook taktisch is dit noodzakelijk tegenover de programs van de S. D. A. P. en Vrijz.-Democraten. Daarvoor nu weer een commissie te benoemen, gaat niet. In groote dingen wijken wij op dit punt niet af van de S. D. A. P. Voorzitter stelt nu voor, dat aan het D. B. zal worden opgedragen, uit het S.-D. Gemeenteprogram punten te kiezen, die dan onzen candidaten tot leiddraad zullen zijn. Dit wordt goedgevonden.

In discussie komt nu art. 12 van het ontwerp-statuten, loopend over het referendum en geamendeerd door 3 afdelingen.

Voorzitter zegt: Als het congres meegaat met het amendement-Westereynden, waar het P. B. overigens niet voor is, stelt het P. B. daarin een kleine redactie-wijziging voor. Het P. B. is daarom niet voor het amendement, omdat het P. B. er van uitgaat, dat het congres werkelijk de hoogste macht is in de partij. Ook in de Duitsche, de Oostenrijksche, kortom in de groote buitenlandsche partijen bestaat het referendum niet. Iedereen weet, wat in de oude partij de werking van het referendum is geweest. Een groot aantal leden, die heelemaal niet zijn komen luisteren naar wat van verschillende zijden gezegd is geworden, geeft eenvoudig zijn brieftje. De amendementen-Den Haag en Utrecht (eveneens het referendum als regel stellende), nemen over, wat in de statuten van de S. D. A. P. stond. Wij weten uit de practijk, wat dat is geweest. Wij willen op elk oogenblik het congres zelf laten uitmaken, of er over een gevallen besluit referendum zal wezen ja dan neen. Men zal zeggen, als men het congres zelf laat beslissen, zal het ook wel geen referendum toelaten. Wij meenen ook, dat er alleen referendum wezen moet, wanneer het congres zelf meent, dat nog even het oordeel der geheele partij gehoord moet worden. In dien zin heeft het referendum ook een veel ernstiger karakter.

Rooosje Vos—Stel, Westereynden: In tegenstelling met het P. B., meenen wij, dat de democratie meer naar voren moet komen in de partij. Voorzitter hield aan het congres voor, hoe het referendum was in de oude partij. Maar zoo behoeft het niet voort te gaan. Wij stellen ons voor, dat in

de nieuwe partij de leden veel meer meelevend zullen. Wij bevelen daarom ons amendement aan.

Man n o u r y, minderheid P. B., verdedigt 't amendement-Westeremden op de gronden, in zijn „Tribune"-artikel over de kwestie uiteengezet. Evenwel is het niet zijn meening, dat, wanneer het referendum niet wordt aangenomen, er daarom tegen de democratie zou zijn gezondigd, als waarmee de S. D. A. P. geschermd heeft. Maar wij vinden het referendum een meer ideale vorm van democratie, al is de meer primitieve vorm van het congres evengoed democratisch. Het voorstel van het P. B. keurt hij echter daarom af, omdat het hinkt op twee gedachten. Hij meent, dat het in de nieuwe partij wel kan gewaagd worden, het referendum in te voeren als hoogste gezag. Gebeurt dat niet, dan stelt spr. voor, het referendum geheel weg te laten.

De Visser, Den Haag, sluit zich aan bij Westeremden en Mannoury. Voorzitter heeft, volgens spr., te veel het oog op de S. D. A. P. Wij, leden der S. D. P., zijn geen menschen, die maar onze leiders volgen. In dat opzicht zijn wij op een beteren weg. Door het congres te laten uitmaken, of er over een besluit referendum zal wezen, is niet geschikt. Vastgesteld moet worden in de statuten, dat een besluit pas van kracht is, als het referendum heeft beslist. Alleen kan het referendum uitblijven, wanneer de meerderheid van het congres beslist, dat het niet noodig is.

Voorzitter vestigt er nog eens de aandacht op, dat het P. B. zijn meening ontleent aan het voorbeeld van de groote buitenlandsche partijen.

Het amendement-Westeremden wordt in stemming gebracht, maar verworpen met alleen Westeremden en Zwolle voor (388 stemmen tegen, 22 voor). Daarna wordt het amendement-Den Haag-Utrecht, eveneens het referendum als regel stellend, en na verandering van het woordje „daarvoor" in **daarover** en intrekking van het door Utrecht alleen gestelde: „Benoemingen worden niet aan het referendum onderworpen", aangenomen met alleen Weesp (7 stemmen) tegen.

Bij art. 9 verdedigt Man n o u r y nog eens de verheffing van het referendum, nu het eenmaal is aangenomen, tot het hoogste gezag in de partij.

Voorzitter: In gevallen, dat er geen referendum is, zou er dus geen hoogste gezag zijn.

Man n o u r y: Dan voorziet het P. B.

Deze discussie wordt niet verder voortgezet.

Omtrent den tijd, waarop het **Jaarcongres** zal worden gehouden, wordt door V i s s c h e r, Amsterdam, gepiept 10. tegen een verschuifbaren dag; 20. voor achtereenvolgen-

de dagen, omdat we anders telkens tot verdeelen van de te behandelen stof komen over kort op elkaar volgende congressen. Ook wenscht hij het congres niet zoover in den zomer. Stelt den slotte voor: de Kerstdagen.

Pieters, Bussum, wil vooral vaste tijden tusschen de congressen en geen werkdagen.

Voorzitter zegt, dat dit laatste natuurlijk de bedoeling is; beveelt verder de redactie van de commissie aan, die ten slotte met 215 tegen 195 stemmen werd aangenomen. Tegen waren Amsterdam, Bussum en Zwolle.

Omtrent de bijeenroeping van een spoedcongres wordt het amendement-Den Haag, dat voor „de volstrekte meerderheid” $\frac{1}{3}$ wil lezen, aangenomen.

Nog wordt aan de orde gesteld art. 3. Daarop heeft Den Haag een amendement, n.l. om punt c weg te laten. Het betreft het steunen van coöperaties.

Voorzitter acht het niet geschikt tegenover de Internationale, dat wij de coöperaties schrappen zouden.

Coltof, Den Haag, bedoelt uit te spreken, dat de arbeiders-coöperatie in geen vorm strijdmiddel voor de arbeidersklasse kan zijn. Met het aannemen van het voorstel der commissie wordt over de coöperatie-kwestie-zelf een oordeel uitgesproken. Is deze daarvoor nog niet rijp, is de partij voor dat oordeel nog niet rijp, dan doen wij beter het betreffende punt uit te schakelen uit de statuten. Den Haag heeft gemeend te moeten nagaan de voordeelen en de nadeelen van de coöperatie. Zekere overdreven voorstellingen, die men van de coöperatie heeft gehad, zijn niet meer gangbaar in de partij. Tegenover de voordeelen staan nadeelen. Onder de eerste waardeerde men, dat de coöperatie een leerschool was voor de arbeidende klasse, die het bedrijf er door leerde besturen en de democratie leerde toepassen, die noodzakelijk zou zijn bij de latere regeling van de productie. Verder, dat zij de arbeidsvoorwaarden opvoerde en geld leverde. Deze voordeelen zijn te weerleggen met de argumenten, dat de coöperatie zoo beperkt is, dat zij, in plaats arbeiders vrij te maken voor den strijd, integendeel aan dien strijd goede krachten onttrekt, dat zij het loon opvoert alleen maar voor het kleine groepje, direct bij de coöperatie betrokkenen. Blijft over het geld. Wij erkennen, dat dit waardevol is, maar willen het toch niet op alle voorwaarden. Het grootste nadeel van de coöperatie is, dat het den schijn heeft van iets, wat het niet is. Gedeeltelijk door dien schijn is de coöperatie geworden een bron van verdorft; tendenzen van revisionisme en opportunisme zijn er door opgekomen en versterkt. Spr. herinnert ook aan de modellabrieken, zooals wij die uit de

artikelen van v. d. Goes kennen. Wat dan, zegt spr., geen model-fabrieken? Hij eindigt niet de conclusie: Wij kunnen profiteren van de voordeelen, maar accepteren niet den band tusschen arbeidersbeweging en coöperatie.

De Wolff, Amsterdam: Onze delegatie zal stemmen voor het voorstel-Den Haag. Niet om de argumenten, door Den Haag aangevoerd, maar omdat in het voorstel van de commissie geen verschil gemaakt wordt tusschen deze en andere eischen. Coöperatie valt bovendien toch ook onder letter „b”. De kwestie van de coöperatie is geschikt voor de program-commissie.

Gortér, P. B., stelt voor, „c” te handhaven. Hij is het er natuurlijk mee eens, de coöperatie in de commissie te behandelen, maar acht het verkeerd, een middel dat goed **kan** zijn, zoo maar te schrappen.

Vakbeweging en politieke actie kunnen ook slecht toegepast worden. De partij mag zich niet den schijn geven, alsof wij hier niet overtuigd zijn, dat coöperatie goed **kan** zijn.

Voorzitter geeft eveneens in ernstige overweging, punt „c” niet te schrappen. De motiveering van Coltof stemt overeen met de daden, waarmee hij in Den Haag kennis heeft gemaakt. Wij moeten niet, een middel dat wij allen hebben verdedigd, op dit oogenblik uit onze strijdmiddelen lichten.

De Wolff, Amsterdam: Wat wordt bedoeld met: door het congres aan te wijzen vormen van coöperatie? Met dit artikel weten wij nog niet, welke vormen bedoeld worden en als woordvoerders van de S. D. P. staan wij op onvast standpunt.

Voorzitter: Het artikel zegt niet anders, dan dat wij in beginsel er ons voor verklaren. Door de dingen in Den Haag moeten wij ons niet laten beïnvloeden. Hij geeft Amsterdam in overweging, haar steun aan het amendement-Den Haag in te trekken.

Coltof, Den Haag, zegt, veel van zijn amendementen ontleend te hebben aan de brochure-Kautsky, die echter niet tot spr.'s conclusie komt. (Stemmen: „Juist.”) Het was misschien niet goed, aan het eind van het congres deze beschouwing ten beste te geven, maar spr. kon zich toch niet van motiveering onthouden. Een principieele beslissing wordt z.i. door het amendement niet genomen.

Gortér, P. B., zegt nog, dat, wanneer het ons gelukt, een arbeidersbeweging in Marxistische richting te krijgen, hij de mogelijkheid ziet eener goede coöperatie.

In stemming gebracht, wordt het amend.-Den Haag, met alleen Den Haag-zelf voor (48 stemmen) verworpen.

Voor punt 15 is geen tijd meer. De Wolff merkt op, dat er aan dat punt (bevoegdheid tot schrijven, publiceeren en verspreiden) heel wat vast zit, waarop Voorzitter antwoordt, dat het ons niet bindt, zoolang het niet aanvaard is.

Aangezien het vastgestelde sluitingsuur geslagen heeft, zegt Voorzitter: Wij hebben nu te zorgen, dat het bewustzijn, dat wij te brengen hebben, ook werkelijk in deze laatste dagen vóór de verkiezingen door ons gebracht wordt. Wij hebben vandaag getoond, hoe door onze partij moet worden opgetreden. Bij ons moet het anders gaan dan vroeger in de politieke partij. Na de verkiezingen is ons werk niet uit, maar begint het pas. De slápte, die het tegenwoordig kenmerk is van de politiek, zal spoedig genoeg omslaan in strijd.

Met de woorden: Organiseert u, blijft werken na de verkiezingen! Dit zij van nu af aan ons doel! sluit voorzitter de vergadering.

De aangenomen artikelen van de statuten luiden:

Art. 3. c. Het bevorderen en steunen der door het congres aan te wijzen vormen van arbeiderscoöperatie.

Art. 9, alinea 4 en 5. Het Partijbestuur kan ten allen tijde een buitengewoon congres bijeenroepen of een spoedreferendum houden.

Het is hiertoe verplicht, wanneer een aantal afdelingen, te zamen vertegenwoordigend $\frac{1}{3}$ der partijleden, het verlangen.

Art. 12. Alle door het congres aangenomen voorstellen worden binnen 4 weken na het congres aan het referendum onderworpen. Zij worden van kracht, zoodra zij door het referendum zijn goedgekeurd.

Het congres kan van bepaald aangewezen besluiten de onmiddellijke uitvoering gelasten, zonder dat daarover een referendum moet plaats hebben.

Uitgesteld werd de behandeling van het overige deel der Statuten en van het Huishoudelijk Reglement tot een nadere Algemeene Vergadering *).

*) Deze vergadering, het vierde congres der partij, heeft plaats gehad op 30 Januari 1910.